

INVENTARISATIE BEHOEFTE VAN WERKENDEN MET EEN CHRONISCH ZIEKTE

OVERZICHT BEHOEFTE

TNO innovation
for life

In dit deel van het onderzoek brengen we de behoefte aan praktische ondersteuning in kaart van werkenden met een chronische ziekte.

Hiervoor zijn 2 deelonderzoeken uitgevoerd:

- › Een vragenlijstonderzoek
- › Focusgroepen en individuele interviews met werkenden met een chronische ziekte

VRAGENLIJSTONDERZOEK

Er is een online vragenlijst afgenomen bij deelnemers aan de Nederlandse Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) (2012 en 2013) en aan de Zelfstandige Enquête Arbeid (ZEA) (2012), die toestemming hebben gegeven om opnieuw benaderd te worden voor onderzoek en aangaven een chronische ziekte, aandoening of handicap (hierna te noemen 'chronische ziekte') te hebben die hen belemmert bij de uitvoer van hun werk.

- › In totaal hebben 1.041 personen de nieuwe vragenlijst ingevuld (totale respons van 44%), daarvan is 46% vrouw en 54% man. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 50 jaar.
- › De aanwezigheid van 15 type gezondheidsproblemen en de mate waarin deze een belemmering vormen op het werk is geïnventariseerd.
- › Personen met levensbedreigende ziekten, bewegingsapparaat klachten en psychische problemen geven het vaakst aan dat de chronische ziekte hen belemmert bij de uitvoer van hun werk.
- › Ruim 40% van de respondenten wordt nu niet door de chronische ziekte belemmerd bij de uitvoer van het werk.

MIJN BAAS KAN NIET MET MIJN ZIEKTE OMGAAN, HIJ NOEMT HET EEN ARBEIDS- CONFLICT

5% van de respondenten geeft aan geen chronische ziekte te hebben. De overige 95% van de respondenten is gevraagd naar ontvangen ondersteuning en behoefte aan ondersteuning. Wanneer de vragen gaan over werkbelemmeringen betreft dit de huidige belemmeringen in het werk of, indien deze niet meer aanwezig zijn, eerdere belemmeringen bij de uitvoer van het werk.

CHRONISCHE ZIEKTE	PREVALENTIE BINNEN DE ONDERZOEKSGROEP	MATE VAN BELEMNERING PER CHRONISCHE ZIEKTE		
		GEEN	LICHT	STERK
Problemen met armen of handen	40,0%	24,8%	59,4%	15,8%
Problemen met benen of voeten	36,2%	31,0%	51,5%	17,5%
Problemen met rug of nek	55,3%	24,8%	60,9%	14,3%
Migraines of ernstige hoofdpijn	21,8%	31,7%	54,6%	13,7%
Hart- en vaatziekte	13,4%	41,4%	44,3%	14,3%
Astma, bronchitis, emfyseem	13,5%	48,2%	43,3%	8,5%
Maag- of darmstoornissen	13,5%	48,5%	43,6%	7,9%
Suikerziekte	6,2%	60,0%	33,8%	6,2%
Ernstige huidziekte	5,0%	51,9%	42,3%	5,8%
Psychische problemen	18,4%	27,6%	49,0%	23,4%
Problemen met gehoor	17,0%	45,2%	43,5%	11,3%
Epilepsie	0,3%	33,3%	66,7%	0,0%
Levensbedreigende ziekte	3,7%	23,7%	50,0%	26,3%
Problemen met zien	21,9%	55,7%	39,9%	4,4%
Overig	14,4%	14,7%	46,0%	39,3%
Eén of meer chronische ziekte(n)	95,1%			
Chronische ziekte en huidige belemmering	58,6%			

- Respondenten is gevraagd of zij *gebruik maken* van maatregelen (aanpassing, vorm van ondersteuning, hulpmiddel), of ze deze maatregelen als *effectief* beschouwen en aan welke aanvullende maatregelen nog *behoefte* is. De volgende typen maatregelen zijn onderzocht: 1) aanpassingen van de werkplek en werkomstandigheden, 2) aanpassingen van werkzaamheden, 3) informatievoorziening en 4) gesprekken voeren.
- Een gesprek met de leidinggevende, collega's en bedrijfsarts, meer vrijheid/autonomie, flexibele werktijden, minder werkuren en verandering in het soort werktaken komen veel voor (zie onderstaande tabel). Daarvan worden flexibele werktijden, minder werkuren en verandering in het soort werktaken als het meest *effectief* beschouwd.

	MAATREGELEN DIE HET VAAKST GETROFFEN WORDEN:	HELPT BIJ:	
1A.	Gesprek met leidinggevende	46%	56%
1B.	Gesprek met collega's	42%	66%
1C.	Gesprek met bedrijfsarts	40%	56%
2.	Meer vrijheid en autonomie	30%	54%
3.	Flexibele werktijden	27%	82%
4.	Minder werkuren	23%	80%
5.	Verandering in het soort werktaken	23%	79%

Noot: Dit betreft het percentage mensen dat aangeeft dat de maatregel helpt uit het totaal aantal mensen die deze maatregel heeft gebruikt.

In onderstaande tabel staat de ervaren effectiviteit van maatregelen weergegeven. Hoe vaak een maatregel daadwerkelijk voorkomt is niet van invloed op deze rangorde van ervaren effectiviteit, dit betreft dus ook relatief zeldzame maatregelen.

MAATREGELEN ERVAREN ALS MEEST EFFECTIEF	
Vermindering van de werkdruk	86%
Aanpassing of vermindering van nacht/avond werk	83%
Mogelijkheid om thuis te werken	82%
Flexibele werktijden	82%
Lagere taakeisen	79%

Noot: Hierbij is alleen gekeken naar maatregelen die bij minstens 10% van de steekproef voorkwamen. % = mensen die maatregel als effectief ervaren van de mensen die de maatregel heeft gebruikt.

Bij specifieke gezondheidsproblemen zien we dat de volgende maatregelen het vaakst gebruikt worden en het meest helpen:

- bewegingsapparaat klachten: flexibele werktijden, verandering van het soort taken;
- migraines en ernstige hoofdpijn: flexibele werktijden;
- hart- en vaatziekte: meer vrijheid/autonomie, verandering van het soort taken, vermindering van de werkdruk;
- maag en darm klachten: flexibele werktijden, minder werkuren;
- psychische gezondheidsproblemen: minder werk, verandering in het soort taken;
- gehoorproblemen: flexibele werktijden.

Aan welke maatregelen is de meeste behoefte? Bijna een derde van de respondenten geeft aan dat zij graag een vermindering van hun werkdruk willen en ongeveer een vijfde van de respondenten geeft aan behoefte te hebben aan coaching, informatie op het werk over werken met een gezondheidsprobleem en lagere taakeisen (zie onderstaande tabel).

MAATREGELEN WAAR DE MEESTE BEHOEFTE AAN IS (NIET GEHAD WEL NODIG):		
1	Vermindering van de werkdruk	31%
2	Coaching op het werk over werken met een ziekte	22%
3	Informatie op het werk over werken met een ziekte	21%
4	Lagere taakeisen	21%
5	(Extra) pauzes	17%
	Klimatologische aanpassingen (bijv. temperatuur, luchtvochtigheid, stof)	17%

- Uit de open antwoorden in de vragenlijst kwamen de volgende aanvullende thema's vaak naar voren als belangrijk (nodig of behoefte aan) bij werkenden met een chronische ziekte: de rol van begrip van collega's en leidinggevende, het nemen van rust en stressbeheersing en leefstijl veranderingen (bijv. gezondere voeding, sporten).
- De behoeften van werkenden en zelfstandigen met de bovengenoemde gezondheidsproblemen lijken op elkaar, zij hebben voornamelijk betrekking op vermindering van de werkdruk.
- Meer details staan in bijlage 1: resultaten van de vragenlijststudie

' MIJN TEAM IS ZUINIG OP ME EN LET GOED OP ME: NEEM JE VRIJ DEZE WEEK!'

‘DIT IS HEEL LASTIG OM MET JE WERKGEVER TE BESPREKEN, WIE WEET WORD IK ONTSLAGEN’

FOCUSGROEPEN EN INDIVIDUELE INTERVIEWS

Voor zes verschillende typen aandoeningen/ziekten is verdiepende informatie verzameld met behulp van focusgroepen aangevuld met individuele interviews.

CHRONISCHE AANDOENING	AANTAL DEELNEMERS FOCUSGROEP	AANTAL INDIVIDUELE GESPREKKEN	AANTAL M/V
Bewegingsapparaat	-	7	2 / 5
Hart/ vaatziekten	4	1	4 / 1
Diabetes	-	2	2 / 0
Oncologische aandoening	-	6	1 / 5
Psychische aandoening	9	0	5 / 4
Zeldzame ziekten	-	7	3 / 4
Totaal	13	23	17 / 19

IMPACT VAN CHRONISCHE ZIEKTEN OP DE UITVOERING VAN HET WERK

De impact van de chronische ziekte op het uitvoeren van het werk heeft per aandoening verschillende accenten. Bij mensen met klachten aan het bewegingsapparaat staat pijn voorop, bij de hart- en vaatziekten is dat vermoeidheid en verhoogde emotionaliteit. Bij oncologische aandoeningen is het sleutelwoord energie en concentratie en bij de psychische problemen staan gevoeligheid voor druk en onbegrip voorop. Bij de zeldzame ziekten is dit niet in één of enkele begrippen weer te geven. Bij alle aandoeningen speelt schaamte en schuldgevoel naar collega's en angst voor ontslag een rol.

VEEL GENOEMDE FACTOREN MET IMPACT OP UITVOERING WERK:

Pijn, vermoeidheid, emotionaliteit, minder energie en concentratie, gevoeligheid voor tijdsdruk/stress en onbegrip, schaamte- en schuldgevoel, angst voor ontslag

GEBODEN EN GEWENSTE ONDERSTEUNING OM HET WERK GOED UIT TE KUNNEN VOEREN

De daadwerkelijk geboden en de gewenste ondersteuning komen voor een groot deel met elkaar overeen. Het gaat daarbij om fysieke aanpassingen, aanpassing van het type werk en werktijden en aandacht voor bespreekbaarheid en begrip. Opvallend is dat bij geboden ondersteuning de fysieke aanpassingen vaak als eerste aan de orde komen terwijl bij gewenste ondersteuning veel meer wordt gepraat over de bejegening, bespreekbaarheid, openheid en begrip. Beide soorten ondersteuning (meer fysiek en meer psychosociaal) worden dus zowel bij geboden als bij gewenste steun genoemd, echter de ondersteuning die meer op psychosociaal vlak ligt krijgt bij de gewenste ondersteuning meer nadruk.

In de focusgroepen en interviews worden de volgende maatregelen genoemd:

- Fysieke aanpassingen: (aangepast) meubilair, toilet, software, oefen/rustruimte, thuiswerkplek, lease-auto, parkeervergunning, scootmobiel etc.
- Aanpassing type werk: lichter werk of extra assistentie bij zware klussen, matching opdrachten en personen, minder groot team, minder projecten, duo baan, zittend werk, creatief maatwerk
- Aanpassing werktijden: flexibel, korter, rekening houden met reizen, rustmomenten, meer tijd voor opdrachten.
- Verbetering van de bespreekbaarheid van verdere mogelijkheden met werkgever in open en veilig klimaat. Coaching kan hierbij als instrument ingezet worden. Gewenst is een positieve benadering waarbij gekeken wordt naar wat men wél kan. Vindbaarheid van kennis omtrent ziekten voor leidinggevend is een aandachtspunt.
- Belangstelling, en (blijvend) begrip van collega's is belangrijk, op een positieve manier praten over je ziekte, voor vol aan gezien worden en gewaardeerd worden zijn van groot belang.
- Een goede bedrijfsarts en daarnaast wellicht een andere constructie: een medicus (tussenpersoon bedrijf), een casemanager, en de werknemer met een chronische ziekte zelf.

VORMEN VAN ONDERSTEUNING

- › Openheid, bespreekbaar maken (open cultuur)
- › Flexibele werktijd, minder kunnen werken, thuis werken (minder tijdsdruk)
- › Speciale aanpassingen in werk gericht op ziekte
- › Kwaliteiten van de leidinggevende: in staat te luisteren en begrip te tonen
- › Geen focus op beperkingen maar richten op mogelijkheden: wat kan iemand wel

**‘IK BEN
VOLSLAGEN
OPEN OVER
MIJN
AANDOENING
NAAR
IEDEREEN,
IK SPUIT
INSULINE
WAAR
IEDEREEN BIJ
IS’**

TNO.NL

GEZOND LEVEN

TNO initieert technologische en sociale innovatie voor een gezonde inrichting van ons leven en voor een vitale samenleving.

Bezoekadres TNO
Schipholweg 77-89
2316 ZL Leiden

Romy Steenbeek
T 088 866 52 07
E romy.steenbeek@tno.nl

November 2014